

Avlösa 4:2

Arkeologisk avgränsande förundersökning av L1972:5547 inför byggnation av garage inom fastigheten Avlösa 4:2, Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Avlösa 4:2

Arkeologisk avgränsande förundersökning av L1972:5547
inför byggnation av garage inom fastigheten Avlösa 4:2,
Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 2022-131
Länsstyrelsens dnr: 431-3560-2022

Rapport, foto och ritningar: Anna Ödeén
Rapportgranskning: Mikael Nordström
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed sv>.

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd: Fastighetskartan © Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091. Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2022

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Topografi	7
Fornlämnings- och kulturmiljö	7
Tidigare undersökningar	9
Resultat	9
Fynd	10
Utvärdering av undersökningsplanen	10
Administrativa uppgifter	11

DEN UPDRAGSARKEOLOGISKA PROCESSEN

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14§§ i Kulturmiljölagen samt genom direktiv och föreskrifter. Arkeologiska uppdrag indelas i flera etapper: arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen.

Arkeologisk utredning

Arkeologisk utredning brukar göras i två steg. Den första etappen, steg 1 (AU1), innebär att befintlig kunskap i form av arkivmaterial, äldre handlingar och historiska kartor samt litteratur och uppgifter om tidigare undersökningar sammanställs med syfte att se om fornlämningar berörs av arbetsföretaget. Därtill görs en fältinventering i syfte att lokalisera tidigare okända fornlämningar. Steg 2 (AU2) utgör den del som innebär markingrepp i form av sökschakt med grävmaskin och provrutsgrävning. Om det konstateras förekomst av fornlämningar så kan dessa, om de inte kan bevaras, gå vidare till en arkeologisk förundersökning.

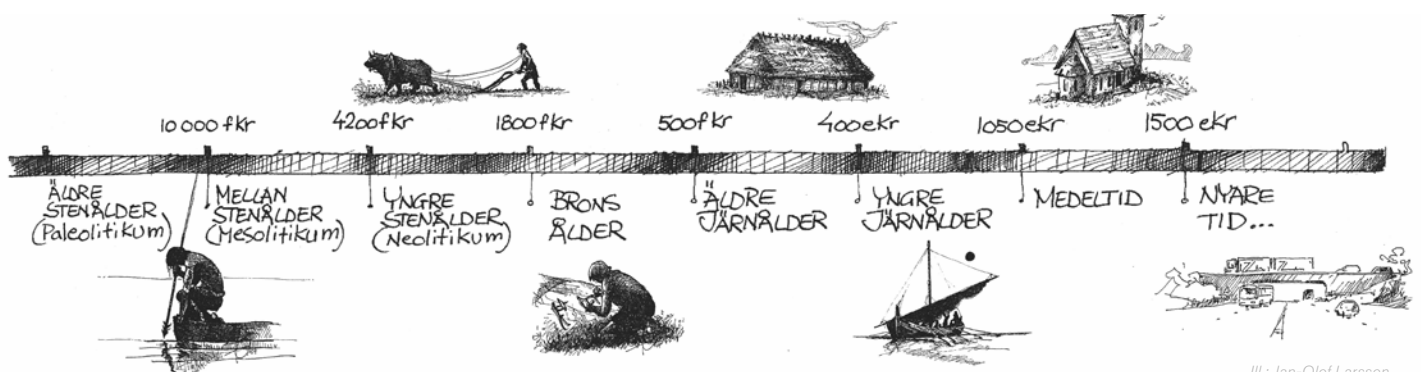
Arkeologisk förundersökning

En arkeologisk förundersökning (FU) syftar till att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta till vara fynd. Resultaten ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför kommande beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen ska också ge underlag för företagarens (exploatörens) vidare planering. Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential går det vidare till nästa steg i processen - en arkeologisk undersökning.

Arkeologisk undersökning

En arkeologisk undersökning (UN) utförs med anledning av att en fornlämning behöver tas bort. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera en fornlämning, ta till vara fornynd, rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap av relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Dokumentationsmaterialet och fynden ska bevaras för framtiden samt tolkas vetenskapligt och infogas i ett kulturhistoriskt sammanhang. Undersökningen innebär att hela eller delar av fornlämningen slutgiltigt tas bort. Efter att fornlämningen tagits bort är marken fri att exploatera ur fornlämningssynpunkt.

Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Sammanfattning

Med anledning av nybyggnation av ett garage har en arkeologisk förundersökning genomförts inom fastigheten Avlösa 4:2, Visingsö socken, Jönköpings kommun. Beställare var Bodil Ödeen.

Strax söder om förundersökningsytan har ett gravfält legat, L1971:5900 och strax norr om ligger en hög, dock en tveksam fornlämning enligt Fornsök, L1972:5547. Det är den sistnämnda som är den aktuella fornlämningen till den aktuella avgränsande förundersökningen.

Vid förundersökningen påträffades inga fornlämningar.

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 64E 3gN. Skala 1:10 000.

Inledning

Med anledning av planerna på att bygga ett garage inom fastigheten Avlösa 4:2, Visingsö socken, Jönköpings kommun har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk förundersökning. Uppdraget gjordes den 31 maj 2022 och fält- och rapportansvarig var Anna Ödeén, antikvarie på Jönköpings läns museum. Beställare av uppdraget var Bodil Ödeen.

Den aktuella förundersökningssytan var knappt 90 m². Det fanns också ett alternativ för placering av garaget om fornlämningar skulle påträffas, men det kunde lämnas orört (figur 2).

Målsättning och metod

Syftet med förundersökningen var att fastställa fornlämningens L1972:5547:s utbredning. Målgrupperna för uppdraget var Länsstyrelsen och Bodil Ödeen.

För att nå målsättningen avsågtes ytan med metalldetektor och avbanades sedan med hjälp av grävmaskin. Även handrensningen av matjorden genomfördes.

Det aktuella schaktet mättes in med nätverks RTK.

Topografi

Förundersökningsområdet låg på norra delen av Visingsö och på dess höjdrön, 105–110 meter över havet. Det utgjordes av öppen åker och tomtmark bevuxen med gräs. Vid den aktuella ytan låg bebyggelse och tomtmark och mot väster landsvägen som går mellan öns norra ände och dess södra.

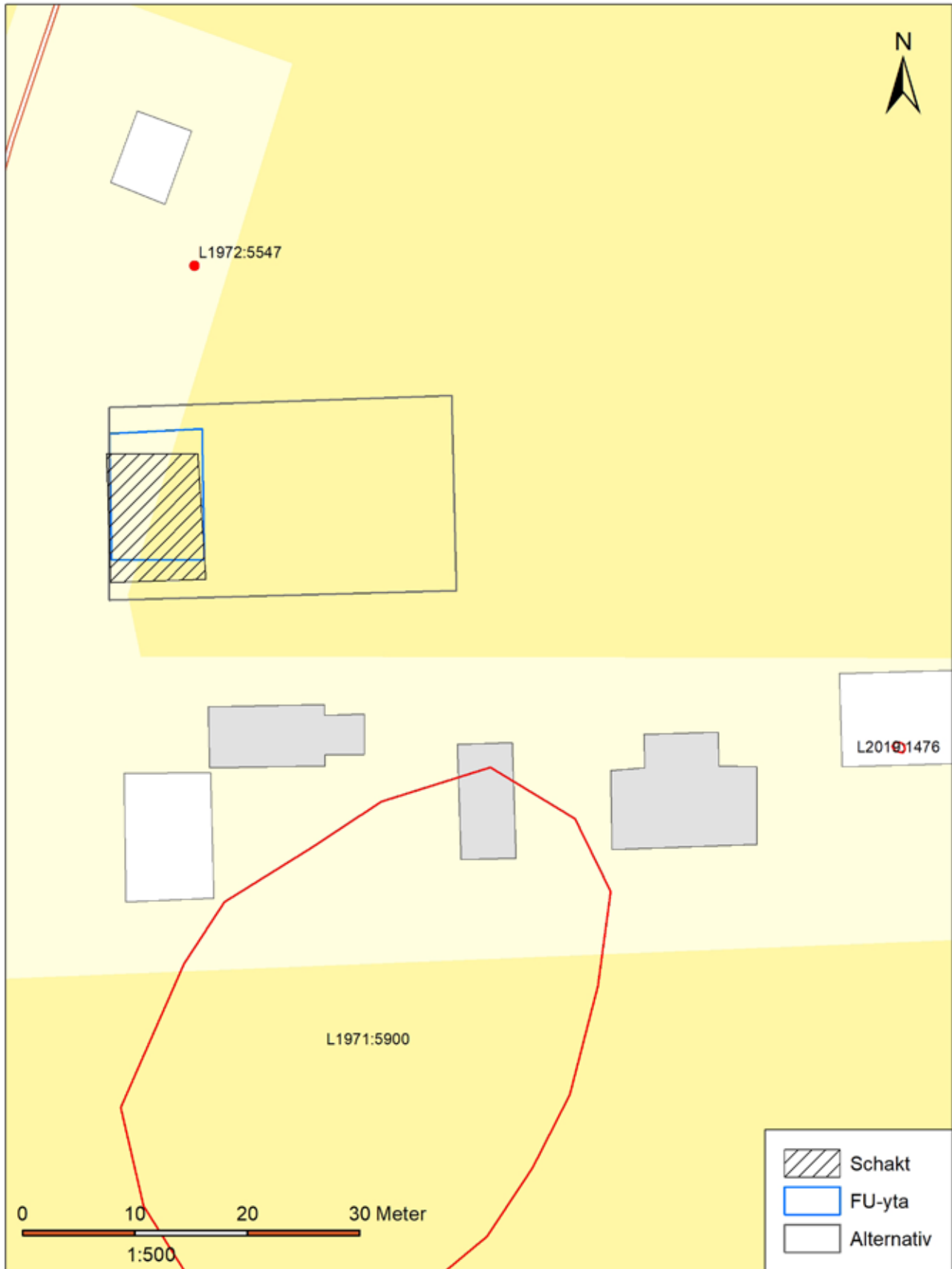
Matjordslagret var endast 0,20-0,25 meter tjockt och bestod av brun, grusig humus med inslag av skiffer (figur 3). Undergrunden var skiffer eller den så kallade Visingsöformationen, vilken låg mycket grunt inom den här ytan.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Strax norr om det aktuella förundersökningsområdet låg L1972:5547, en grav i form av en hög. Graven är dock otydlig och har enligt Fornsök förändrats genom trädgårdsodling, på platsen lär också en jordkällare ha stått. Att detta stämmer kunde också konstateras vid föreliggande förundersökning. Omkring 40 meter söderut är platsen för ett undersökt och borttaget gravfält, L1971:5900. Det bestod av 17 runda högar och undersöktes 1917 (Engqvist 1917). Vissa av gravarna innehöll spår av träkistor och gravfältet bedömdes vara från yngre järnålder.

På fastigheten intill och i sydöstlig riktning gjordes en utredning 2018, då en härd påträffades som daterades till förromersk järnålder, L2019:1476 (Ödeén 2019).

I närområdet i övrigt har diverse lösfynd gjorts. Omkring 200 meter i nordvästlig riktning har slagg hittats, L1970:2980. 600 meter åt östnordöst har fynd av både en flintyxa och en trolig flintdolk

Figur 2. Plan som visar var schaktet grävdes.

gjorts, L1972:5364. I sydvästlig riktning och omkring 500 meter har fynd av två stenyxor gjorts, L1972:5384 (figur 1). Detta vittnar sammantaget om ett område som har brukats av människor under flera tidsperioder.

Tidigare undersökningar

Strax intill och omkring 50 meter i sydöstlig riktning genomfördes en arkeologisk utredning inför nybyggnation 2018. Vid det arbetet påträffades en härd från förromersk järnålder (Ödeén 2019).

Resultat

Förundersökningen genomfördes genom metalldetektering och avbanning av den aktuella ytan med grävmaskin. Vid avbanningen handrensades även ytan för att om möjligt fånga upp indikationer på gravar eller andra förhistoriska anläggningar. Som beskrivits ovan låg berget eller Visingsöformationen som den kallas strax under markytan (figur 3). Detta har också iakttagits vid utredningen som gjordes på grannfastigheten (Ödeén 2019)

Inga iakttagelser i form av förhistoriska fynd, gravindikationer eller anläggningar gjordes under arbetet.

Figur 3. Skifferberget/Visingsöformationen kom på endast 0,20-0,25 meters djup.

Fynd

Ett fåtal recenta fynd som tegel, porslin, kalk och järnspik gjordes, men fynden samlades ej in.

Utvärdering av undersökningsplanen

I undersökningsplanen ingick att avgränsa fornlämning L1972:5547. Det fanns också en alternativ yta öster om det markerade området att använda om mer komplexa anläggningar skulle påträffas (figur 2). Denna behövde dock inte utnyttjas då förstahandsvalet inte innehöll några fornlämningar.

Vi anser att målen för förundersökningen har uppfyllts.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-3560-2022
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2022-05-24
Jönköpings läns museums dnr: 2022-131
Beställare: ..... Bodil Ödeen
Fält- och rapportansvarig: ..... Anna Ödeén
Rapportgranskning: ..... Mikael Nordström
Fältpersonal: ..... Anna Ödeén
Fältarbetstid: 2022-05-31
Län: ..... Jönköpings län
Kommun: ..... Jönköpings kommun
Socken: ..... Visingsö socken
Fastighetsbeteckning: ..... Avlösa 4:2
Belägenhet: ..... Ekonomiska kartans blad 64E
3gN
Koordinater: ..... N: 6436581 E:462362
Koordinatsystem: ..... Sweref 99 TM
Höjdsystem: ..... RH 2000
Undersökningsyta: ..... Cirka 90 m²
Fornlämningsnummer: L1972:5547
Fornlämningstyp: ..... Hög
Tidsperiod: ..... -
Fynd nr: ..... -
Tidigare undersökningar: ..... -

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv (JLM)

Enqvist, Arvid. 1917. *Undersökning av fasta fornlämningar å Tunnerstads - Skattegårds egor, Visingsö*. Otryckt rapport.

Riksantikvarieämbetet, Stockholm (RAÄ)

Kulturmiljöregistret, Forsök: <https://app.raa.se/open/forsok/>

Tryckta källor och litteratur

Ödeén, Anna. 2019. *Gravfält RAÄ 174. Arkeologisk utredning inför husbyggnation inom fastigheten Tunnerstad 16:2, delvis inom område för RAÄ-nr Visingsö 174, Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2019:05. Jönköping.

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning görs utifrån Riksantikvarieämbetets praxis för tillämpning av kulturmiljölagen (KML). Lämningssty-
perna och deras bedömning redovisas i den så kallade *Läm-
ningstyp-listan* som är upprättad och ajourhållen av Riks-
antikvarieämbetet. Länsstyrelsen gör den slutliga bedömningen
inom ett uppdrag.

Fornlämning

Fornlämning är en lämning som är skyddad enligt kulturmil-
jölagen. För att kunna bedömas som fornlämning måste den
vara äldre än 1850. Tre kriterier måste också vara uppfyllda;
det ska vara en lämning efter människors verksamhet under
forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och
som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd
från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt
ändra eller skada en fornlämning.

Övrig kulturhistorisk lämning

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska
lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå an-
ses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för
vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel
fyndplats eller plats med tradition.

Möjlig fornlämning

Möjlig fornlämning anges för lämningar som kräver vidare
utredning för att den antikvariska bedömningen ska kunna
fastställas. Lämningsen måste vara bekräftad i fält. Möjlig forn-
lämning kan även anges för en lämning som har undersökts
i samband med en arkeologisk undersökning, men där man
inte kunnat fastställa lämningens utbredning.

Ingen antikvarisk bedömning

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit
helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller helt
förstörda. Lämningar som endast är kända via kartmaterial,
skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält,
kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

Ej fastställd

Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser till
exempel boplat-lägen där en arkeologisk utredning steg 2
krävs för att eventuellt kunna finna spår som inte är synliga
ovan mark.

På gränsen mellan Avlösa och Grönstads byar på Visingsö har ett gravfält legat med lämningsnummer L1971:5900. Det bestod av 17 högar från yngre järnålder och undersöktes och togs bort år 1917. Strax norr om detta ligger ännu en grav i form av en hög, L1972:5547.

Då ett garage skulle byggas mellan dessa båda fornlämningar gjordes en avgränsande förundersökning av platsen. Inga fornlämningar påträffades vid arbetet.

